
Recommendation of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment

Unofficial translation into Turkish

Recommandation du Comité des Ministres aux États membres sur les Lignes directrices relatives au respect, à la protection et à la réalisation des droits de l'enfant dans l'environnement numérique

Traduction non officielle en turc

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin üye ülkelere gönderdiği, dijital ortamda çocuk haklarına saygı, çocuk haklarının korunması ve bu hakların kullanılmasına ilişkin Kılavuzla ilgili sayılı Tavsiye Kararı

© Council of Europe [July 2018], original English and French versions

Text originated by, and used with the permission of, the Council of Europe. This unofficial translation is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator.

* * * * *

© Conseil de l'Europe [juillet 2018], versions originales en anglais et français

Le texte original provient du Conseil de l'Europe et est utilisé avec l'accord de celui-ci. Cette traduction est réalisée avec l'autorisation du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin üye ülkelere gönderdiği, dijital ortamda çocuk haklarına saygı, çocuk haklarının korunması ve bu hakların kullanılmasına ilişkin Kılavuzla ilgili CM/Rec(2018)7 sayılı Tavsiye Kararı

(4 Temmuz 2018 tarihinde, Bakanlar Komitesinin, Bakan Vekillerinin 1321. toplantısında kabul edilmiştir)

Giriş

Bakanlar Komitesi;

Avrupa Konseyinin Statüsüne dair Sözleşmenin 15.b Maddesi uyarınca,

Avrupa Konseyinin amacının, *diğer girişimlerin yanı sıra*, ortak politikaların ve standartların desteklenmesi suretiyle, üye devletlerin ortak mirası olan ideallerin ve ilkelerin korunması ve yaygınlaştırılması maksadıyla üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlanması olduğunu göz önünde bulundurarak;

Üye devletlerin, her çocuğun Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde (UNCRC), İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmede (AKAS No.5) ve ek protokollerinde yer alan tüm haklardan yararlanmasını ve teknolojiadaki ilerlemeler devam ederken, bu haklara tam olarak saygı gösterilmesini, bu hakların korunmasını ve uygulanmasını sağlamaya yönelik taahhütlerini bir kez daha teyit ederek;

Gözden geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartını (Avrupa Antlaşmalar Serisi [AAS] No. 163), Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Kişilerin Korunması Sözleşmesini (AAS No. 108), Siber suç Sözleşmesini (AAS No. 185) ve aynı sözleşmenin bilgisayar sistemleri üzerinden işlenmiş ırkçı veya yabancı düşmanlığı içeren mahiyetteki eylemlerin suç sayılmasına dair Ek Protokolünü (AAS No.189), Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesini (Avrupa Konseyi Antlaşmalar Serisi [AKAS] No. 197), Çocukların Cinsel Suiistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini (AKAS No. 201), Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesini (AKAS No.210) göz önünde bulundurarak ve Bakanlar Komitesinin ve Parlamenter Meclisin bu alandaki tavsiye kararlarını, kararlarını ve deklarasyonlarını dikkate alarak;

Dijital ortamın karmaşık ve süratle değişime tabi bir ortam olduğu ve bu ortamın çocukların hayatına pek çok şekilde yön verdiği, bunun sonucunda da, çocukların esenliğine ve insan haklarından yararlanmalarına yönelik risk fırsatlarının ortaya çıktığı tespitinde bulunarak;

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BT) çocukların hayatında eğitim, sosyalleşme, kendini ifade ve dahil edicilik anlamında önemli bir vasıta olduğunun ama bu vasıtanın aynı zamanda, şiddet, istismar ve suiistimal dahil, riskler oluşturabileceğinin bilincinde olarak;

Dijital ortamda çocuk haklarının öncelikli alanlardan biri olarak belirlendiği, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisini (2016-2021) ve internetin, çocuklar dahil, ayırım yapmaksızın herkes için emniyetli, güvenli, açık ve yetkilendirici bir ortam olmasını öngören Avrupa Konseyi İnternet Yönetişim Stratejisini (2016-2019) hatırdta tutarak;

Çocukların ve diğerlerinin haklarına saygı gösterilerek, çocukların dijital ortamı keşiflerinde ve bu ortamı kullanmalarında desteğe ve rehberliğe hakları olduğu tespitinde bulunarak;

Dijital ortamda fırsatların ve risklerin birbiriyle karşılıklı bir bağımlılık içinde olduğunu ve çocuk haklarına saygı gösterilmesi, bu hakların korunması ve gerçekleştirilmesi için uygun tedbirlerin alınması gerektiğini dikkate alan tutarlı politikaların, çocukların katılımıyla oluşturulmasına etkili bir biçimde katkıda bulunmaya kararlı olarak;

Çocuk haklarına saygı göstermede, bu hakları korumada ve bunların gerçekleştirilmesini sağlamada ve ebeveynin veya çocuğun bakımından sorumlu olanların, çocukların haklarını kullanabilmeleri için, uygun yönlendirmeyi ve rehberliği çocuğun yüksek menfaatleriyle ve gelişmekte olan zihinsel kapasitesiyle tutarlı bir biçimde sağlamaya ilişkin haklarını, görevlerini ve sorumluluklarını bir kez daha teyit etmede, başlıca sorumluluğun devletlere ait olduğunu vurgulayarak;

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin insan hakları ve işletmelere dair CM/Rec(2016)3 sayılı Tavsiye Kararında, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin iş camiasının çocuk hakları üzerindeki etkileri konusunda Devlet yükümlülüklerine dair 16 (2013) sayılı Genel Mütalaasında, Birleşmiş Milletlerin İşletmeler ve İnsan Haklarına dair Kılavuz İlkelerinde (2011), Siber Suçlara karşı kolluk kuvvetleriyle internet hizmet sağlayıcıları arasında işbirliğine dair Avrupa Konseyi kılavuz ilkelerinde (2008), Internet Hizmet Sağlayıcıları için İnsan Hakları Kılavuzunda (Avrupa Konseyi ve EurollSPA) (2008), UNICEF'in hazırladığı Çocuk Hakları ve İş İlkeleri belgesinde (2012), BM Küresel Sözleşmesinde ve Save the Children (Çocukları Kurtarın) STK'sı tarafından vurgulandığı gibi, işletmelerin de, çocuk hakları dahil olmak üzere insan haklarına saygı göstermede bir sorumlulukları olduğu tespitinde bulunarak;

Bu alandaki politikaların kamu ve özel, hukuki ve gönüllü girişim tedbirlerinin bir bileşimini gerekli kıldığı ve ilgili tüm kamu ve özel paydaşların dijital ortamda çocuk haklarını sağlamada ortak bir sorumluluk taşıdıkları ve bunlar arasındaki girişimlerin koordinasyonunun gerekli olduğunun bilincinde olarak;

Avrupa Konseyine üye devletlerde kendilerine başvurulmuş çocukların görüş ve düşüncelerini dikkate alarak;

Devletlere ve diğer paydaşlara UNCRC'de (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi) ve Avrupa Konseyinde oluşturulan standartları temel alan ve çocukların anlamlı katılımına dayalı, dijital ortamda çocuk haklarına saygı gösterilmesine, bu hakların korunmasına ve gerçekleştirilmesine yönelik kapsamlı, stratejik bir strateji oluşturmalarına yardımcı olmaya yönelik bir kılavuz hazırlanmasına ihtiyaç olduğu tespitini yaparak;

Üye devletlere aşağıdaki hususları yerine getirmelerine ilişkin tavsiyelerde bulunur:

1. mevzuatını, politikalarını ve uygulamalarını bu tavsiye kararının ekinde yer alan tavsiyelere, prensiplere ve diğer kılavuz ilkelere uygunluğunu sağlayacak şekilde gözden geçirmek, bunların ilgili bütün alanlarda uygulanmasını yaygınlaştırmak ve alınan tedbirlerin etkililiğini, ilgili paydaşların da katılımıyla düzenli aralıklarla değerlendirmek;
2. bu tavsiye kararının, ekinde yer alan kılavuz prensipler de dahil olmak üzere, parlamentolar, uzmanlaşmış kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve çocuklar da dahil olmak üzere, yetkili kurumlar ve paydaşlar arasında, çocuk dostu bir yöntemle ve erişilebilir iletişim vasıtaları, yolları ve formatları ile mümkün olduğu kadar geniş bir kapsamda tercüme edilmesini ve yayımlanmasını sağlamak;
3. işletmelerin dijital ortamda çocuk haklarına saygı gösterme sorumluluğunu yerine getirmelerini ve bununla ilgili uygulama tedbirlerini almalarını istemek ve işletmeleri ilgili uluslararası standartları ve Avrupa standartlarını ve kılavuz ilkelerini dikkate alarak, ilgili devlet paydaşlarıyla, sivil toplum örgütleriyle ve çocuklarla işbirliği yapmaya teşvik etmek;
4. çocukların dijital ortamda haklarına saygı gösteren, bu hakları koruyan ve bu hakların gerçekleştirilmesini sağlayan stratejileri ve programları yaratarak, uygulayarak ve izleyerek Avrupa Konseyiyle işbirliği yapmak ve bu tavsiye kararının uygulanmasıyla ilgili stratejileri, eylem planlarını, mevzuatı ve iyi uygulama örneklerini düzenli bir biçimde paylaşmak;
5. Bakanlar Komitesinde ve ilgili paydaşların katılımıyla, bu tavsiye kararının ve ekinde yer alan kılavuz ilkelerin uygulanmasını en az beş yılda bir, yerine göre daha sık aralıklarla gözden geçirmek.

CM/Rec(2018)7 sayılı Tavsiye Kararı Eki

Dijital ortamda çocuk haklarına saygı gösterilmesi, bunların korunması ve gerçekleştirilmesine ilişkin kılavuz ilkeler

1. Gaye ve kapsam

Bağlayıcı uluslar arası ve Avrupa enstrümanlarında ve standartlarında, üye devletlerin dijital ortamda çocukların insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklerine saygı göstermelerine, bunları korumalarına ve bu hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesini sağlamalarına dair yükümlülükler veya kıstaslar belirtilmektedir. Her çocuk, bir bireysel hak sahibi olarak, hem *online* olarak internet ortamında, hem de internet ortamı dışında, kendi insan haklarını ve temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmelidir.

Bu kılavuz ilkelerin amacı, uluslar arası ve Avrupa sözleşmelerinde ve standartlarında yer alan hakların, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları ışığında uygulanmasıyla ilgili olarak paydaşlara yardımcı olmaktır. Kılavuz ilkelerde özellikle aşağıdaki hususlar amaçlanmaktadır:

- çocukların dijital ortamdaki her türlü haklarının kullanılmasının gerçekleştirilmesini yaygınlaştıracak mevzuatın, politikaların ve diğer tedbirlerin oluşturulmasında ve dijital ortamın çocukların esenliğini ve insan haklarından yararlanmalarını etkileyebileceği her türlü yol ve yöntemin ele alınmasında devletlere rehberlik etmek;
- devletlerin bu kılavuzda yer alan ilkeleri yansıtan kapsamlı stratejik ve koordineli bir yaklaşım oluşturmalarına, uygulamalarına ve izlemelerine yardımcı olmak;
- devletlerin işletmelerden ve ilgili diğer paydaşlardan dijital ortamda çocuk haklarını korumayla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmelerini istemesini ve bu işletmeleri ve paydaşları söz konusu hakları desteklemeye ve yaygınlaştırmaya teşvik etmelerini sağlamak;
- ulusal ve uluslar arası düzeyde, dijital ortamda çocuk haklarına saygı gösterilmesine, bunların korunmasına ve bu hakların gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik koordineli eylem ve işbirliğini sağlamak.

Bu metnin maksatları dahilinde:

- ‘çocuk’ tan kasıt, 18 yaşından küçük herhangi bir bireydir;
- ‘dijital ortam’dan, internet, mobil teknolojiler ve ilgili teknolojiler ve cihazlar dahil olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin (IT) yanı sıra, dijital ağlar, veri tabanları ve hizmetleri anlaşılmalıdır.

2. Temel ilkeler ve haklar

Aşağıdaki ilkelerin ve hakların bu kılavuzun bütün bölümleri için geçerli olduğu anlaşılmalıdır.

2.1. Çocuğun yüksek menfaatleri

1. Dijital ortamda çocukları ilgilendiren bütün girişimlerde çocuğun yüksek menfaatlerine birinci öncelik verilecektir. Çocuğun yüksek menfaatleri değerlendirilirken, devletler çocuğun korunması hakkı ile özellikle de ifade ve bilgilenme özgürlüğünün yanı sıra, katılım hakları da dahil olmak üzere, çocuğun diğer haklarını dengeleme ve mümkün olan her durumda çocuğun korunması hakkı ile bu haklar arasında bir uyum oluşturmak için her türlü gayreti göstermelidirler.

2.2. Çocuğun gelişmekte olan kapasitesi

2. Çocukların yetenekleri doğumdan 18 yaşına gelinceye kadar kademeli olarak gelişir. Ayrıca, münferit çocuklar farklı olgunluk düzeylerine farklı yaşlarda ulaşırlar. Devletler ve ilgili diğer paydaşlar, engelli çocuklar veya hassas konumdaki çocukları da dahil olmak üzere, çocukların gelişmekte olan zihinsel kapasitelerinin farkında olmalı ve bu çocukların dijital ortam bağlamındaki ilgili ihtiyaçlarına cevap verecek politika ve uygulamaların benimsenmesini temin etmelidirler. Bu aynı zamanda, ergenlerin haklarının gerçekleştirilmesi maksadıyla benimsenen politikaların, daha küçük yaşta çocuklar için geliştirilen politikalarından önemli ölçüde farklı olabileceği anlamına gelmektedir.

2.3. Ayrımcılığa maruz bırakılmama hakkı

3. Çocuk hakları hiç bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın tüm çocuklar için geçerlidir. Tüm haklar, çocuğun yaşına ve çocuğun veya ebeveyninin veya yasal vasilerinin ırk, ten rengi, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşleri, milli, etnik veya sosyal kökenleri, mal varlığı, engellilik, doğum¹ veya diğer statülerine bakılmaksızın sağlanacaktır.

4. Dijital ortamda her çocuğun tüm haklarına saygı gösterilmesi, bu hakların korunması ve gerçekleştirilmesi için çaba gösterilmesi gerekirken, dijital ortamın çocuğun hem kırılgan konumunu artırma hem de onu koruma ve destekleme potansiyeli olduğu kabul edilerek kırılgan konumdaki çocuklar için belirli hedefleri içeren tedbirler alınması gerekebilir.

2.4. Çocuğun sesini duyurma hakkı

5. Çocuklar kendilerini etkileyen bütün konularda kendilerini özgürce ifade etme hakkına sahiptirler ve yaşlarına ve olgunluk derecelerine göre görüşlerine gereken önem verilmelidir.

6. Devletler ve ilgili diğer paydaşlar, çocukları, katılım hakları dahil olmak üzere, haklarıyla ilgili olarak, onların anlayabilecekleri bir biçimde, olgunluk derecelerine göre ve içinde buldukları şartlar göz önüne alınarak bilgilendirmelidirler. Devletler ve ilgili diğer paydaşlar, çocukların birbirleriyle yüz yüze iletişimlerini tamamlayacak bir biçimde, kendilerini Bilgi ve İletişim Teknolojileri vasıtasıyla ifade edebilecekleri fırsatları artırmalıdır. Çocuklar, haklarının ihlal edilmesi durumunda, şikayette bulunma, yasal yolları kullanma veya haklarının telafisine dair usuller ve bunlara ilişkin yeterli destek sağlayacak mekanizmalar ve hizmetler konusunda bilgilendirilmelidirler. Bu bilgiler çocukların haklarını kullanmalarında onları desteklemelerini sağlamak üzere çocukların ebeveynine veya bakımlarından sorumlu olanlara da sağlanmalıdır.

7. Ayrıca, devletler ve diğer paydaşlar, dijital ortamda çocuğun haklarına saygı göstermeyi, bunları korumayı ve gerçekleştirmeyi amaçlayan mevzuatı, mekanizmaları, uygulamaları, teknolojileri ve kaynakları oluşturma, uygulama ve değerlendirme süreçlerine çocukların anlamlı ve aktif bir biçimde katılmasını sağlamalıdır.

2.5. Diğer paydaşları da sürece dahil etme sorumluluğu

8. İlgili uluslar arası standartlara göre, devletler kendi denetim alanlarında bulunan her çocuğun haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve gerçekleştirme konusunda birinci derecede yükümlülüğe sahip olup, bu yükümlülükleri etkili bir biçimde yerine getirmek için, özellikle de eğitim sistemleri, çocuk koruma ve bakım sistemleri, kamu kuruluşları ve işletmeleri, sivil toplum paydaşlarının yanı sıra, çocukların kendileri ve ebeveynleri, yasal vasileri ve çocuğa bakan diğer şahıslar dahil olmak üzere, ilgili bütün yasal paydaşları sürece dahil etmelidirler.

9. Dijital ortam konusunda her bir devlet, işletmelerin o devletin yetki alanı dahilindeki tüm operasyonlarda ve yerine göre, şirket kendi yetki alanında kurulu ise, o şirketin yurt dışı operasyonlarında şirketlerin çocuk haklarına saygı gösterme sorumluluklarını yerine getirmesini gerekli kılacak tedbirleri uygulamalıdır. Ayrıca devletler diğer ilgili vasıtalarla, işletmelerin çocuk haklarını anlamasını ve bunlara saygı göstermesini teşvik etmeli ve desteklemelidir.

3. Dijital ortamda çocuk haklarına saygı gösterme, bu hakları koruma ve gerçekleştirmeye yönelik operasyonel prensipler

3.1. Dijital ortama erişim

10. Çocukların haklarını ve temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri, toplum hayatına dahil edilmeleri, eğitilmeleri, katılımları, aile ve sosyal ilişkileri sürdürebilmeleri için dijital ortama erişim ve bu ortamın kullanılması önemlidir. Çocukların dijital ortama erişimi olmadığı veya bu erişimin zayıf internet bağlantısı nedeniyle sınırlı olduğu durumlarda, bu çocukların insan haklarını tam olarak kullanabilme yeteneği etkilenilir.

11. Devletler bütün çocukların cihazlara, internet bağlantısına, hizmetlere ve özellikle çocuklara uygun olarak tasarlanmış içeriğe yeterli, makul maliyetli ve güvenli bir biçimde erişim sağlamalarını temin edecek uygun düzenlemeleri yapmalıdırlar. Söz konusu düzenlemeler, mümkün olduğunca bu amaçla oluşturulmuş kamu alanlarında sağlanmalıdır. Devletler dijital ortama parasız erişimi sağlayacak tedbirler almalıdırlar.

¹ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 2.1.

12. Devletler eğitim kurumlarında ve çocuklara bakım sağlanan diğer ortamlarda dijital ortama erişim sağlamalıdır. Özellikle de alternatif bakım ortamlarında yaşayan çocuklar, özgürlüklerinden mahrum bırakılmış çocuklar veya ebeveyni özgürlüklerinden mahrum bırakılmış çocuklar, uluslar arası göç bağlamındaki çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, kırsal toplumlarda yaşayan çocuklar gibi, kırılgan konumdaki çocuklar için özel tedbirler alınmalıdır. Devletler özellikle de internet hizmeti sağlayıcılarının, hizmetlerinin engelli çocuklar için erişilebilir hale getirilmesini sağlamalarını gerekli kılmalıdır.

13. Cihazlara, hizmetlere ve içeriğe erişim ve internet bağlantısı ile birlikte, çocukların teknolojiye erişimini ve teknolojiyi kullanmalarını sınırlayabilecek, toplumsal cinsiyetle ilgili önyargılar veya sosyal normları ele alanlar da dahil olmak üzere, uygun eğitsel ve dijital okur-yazarlık tedbirleri alınmalıdır.

14. Devletler internete bağlanabilen bir cihazın kullanımıyla veya internet hizmetlerinin ve içeriğinin sağlanmasıyla ilgili koşul ve kuralların adil, saydam, anlaşılır, çocuğun dilinde sağlanabilir ve açık, çocuk dostu ve yerine göre çocuğun yaşına uygun bir dil ile sunulmasını temin etmelidirler.

15. Devletler çocuklar için yüksek kaliteli bilgi ve eğitsel dijital içerik ve hizmetin çeşitli kaynaklardan sağlanabilmesini temin etmelidirler. Dijital hizmetlere ve içeriğe erişimin ve bunların kullanımının ticari çıkarlar veya filtrelerce gereğinden fazla kısıtlanmaması için, örneğin eğitim araçları ile ilgili kamu ihaleleri gibi ihalelerde çocuk hakları dikkate alınmalıdır.

3.2. İfade özgürlüğü ve bilgilendirme hakkı

16. Dijital ortam, her türlü fikri araştırma, elde etme ve iletme dahil olmak üzere, çocuğun ifade özgürlüğünün gerçekleştirilmesini desteklemede önemli bir potansiyele sahiptir. Devletler, çocukların kendilerince önemli buldukları konularda herhangi bir görüş, düşünce veya ifadeyi, kendi belirleyecekleri ortamlarda ve görüşlerinin ve düşüncelerinin devletçe veya diğer paydaşlarca olumlu kabul edilip edilmemesine bakılmaksızın belirtme hakkını güvence altına alacak tedbirleri almalıdırlar.

17. Dijital ortamda bilgi yaratan ve bu bilgileri yayanlar olarak çocuklar, bir yandan diğer çocukların hakları ve onuru dahil olmak üzere, başkalarının haklarına ve onuruna saygı gösterirken, diğer yandan dijital ortamda ifade özgürlüklerini nasıl kullanacakları konusunda, özellikle de eğitim programları vasıtasıyla, devlet tarafından bilinçlendirilmelidirler. Bu eğitim programlarında özellikle de, ifade özgürlüğü ve örneğin fikri mülkiyet haklarına saygı veya nefret ve şiddeti teşvik etmenin yasaklanması gibi, ifade özgürlüğüne getirilen meşru sınırlamalar gibi hususlar ele alınmalıdır.

18. Devletler, çocukların tam olarak gelişimlerini ve topluma katılımlarını desteklemede sosyal ve kültürel yarar sunan çok çeşitli, yüksek kaliteli *online* içerik ve hizmetlerin sağlanmasına ön ayak olmalı ve bunları teşvik etmelidir. Bunlar, özellikle çocuklar için geliştirilmiş, çocukların kolayca bulup anlayabileceği, çocukların kendi dilinde sunulan ve çocukların yaşına ve olgunluk derecesine göre ayarlanmış, mümkün olan en büyük miktarlarda, yüksek kaliteli içerikleri de içermelidir. Bu bağlamda, kendileri için yararlı olan diğer kaynakların yanı sıra, dijital ortamdakiler de dahil olmak üzere, çocuk haklarıyla ilgili bilgiler, haberler, sağlıkla, cinsellikle ilgili bilgiler özellikle önemlidir. Devletler özellikle de çocukların kendilerine yararlı olabilecek kamu hizmeti medyaları ve yüksek kaliteli içerikleri tespit edip araştırabilmelerini sağlamalıdır.

19. Devletlerin medyaya kaynak ayırdığı durumlarda söz konusu imkanlar, çocukların aktif iletişim biçimlerine dahil edilmesini, kullanıcıların kendi içeriklerini geliştirmelerinin teşvik edilmesini ve diğer katılımcı yöntemleri içermelidir. Aynı zamanda çocukların *online* medyaya erişimi, bu medyalarda yer almaları ve tanıtılmalarına da dikkat edilmelidir.

20. Çocukların dijital ortamda ifade özgürlüğüne ve bilgilendirilmesine getirilecek herhangi bir kısıtlama, uluslar arası ve Avrupa insan hakları sözleşmelerine ve standartlarına uygun olmalıdır. Devletler, çocukların örneğin içeriklerin filtrelenmesi gibi, uygulanmakta olan kısıtlamalardan, gelişmekte olan zihinsel kapasitelerine uygun bir biçimde bilgilendirilmelerinin temin edilmesi için ve bu konularda nasıl ve kime şikayette bulunabilecekleri, bir suistimali nasıl ve kime bildirecekleri veya nasıl ve kimden yardım isteyebilecekleri konularında kendilerine rehberlik edilmesine yönelik tedbirleri almalıdırlar. Yerine göre ebeveyn veya çocuğun bakımından sorumlu olanlar da bu kısıtlamalardan ve kısıtlamalara ilişkin uygun hukuk yollarından haberdar edilmelidirler.

3.3. Katılım, oyuna katılma hakkı ve toplanma ve örgütlenme hakkı

21. Dijital ortam, internet üzerinden *online* iletişim, internet oyunları, sosyal ağlara katılma ve eğlence dahil olmak üzere, çocuğun dijital ortama katılımı, oyunlarda yer alması ve barışçı toplanma ve örgütlenme haklarıyla ilgili olarak belirgin fırsatlar sağlamaktadır. Devletler, çocukların gerek internet üzerinden *online* olarak gerekse diğer yöntemlerle topluma katılım, toplum hayatına dahil olma, dijital vatandaşlık faaliyetlerini destekleyici bu tür etkinliklere erişim sağlayabilmeleri için diğer paydaşlarla işbirliği yapmalıdırlar.

22. Devletler çocukların yaşlarına ve olgunluk düzeylerine uygun oyunlara ve eğlence faaliyetlerine katılım hakkına sahip olduğu tespitini yaparak, bütün çocuklar için sosyal, sivil, sanatsal, kültürel, eğitsel ve eğlendirici açılardan yarar sağlayacak dijital içerik ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımını için bir dizi teşvik, yatırım fırsatı, standart ve teknik rehberlik sağlamalıdırlar. Bunlara, kırılğan konumdaki çocukların ihtiyaçlarına özellikle dikkat etmek suretiyle, çocukların gelişmekte olan zihinsel kapasitelerine uygun, yaratıcılık, ekip çalışması ve problem çözme becerilerini harekete geçiren, etkileşimli ve oyuna dayalı araçlar da dahildir. Bu araçların oluşturulmasına çocukların da katıldığı durumlarda, çocuğun fikri mülkiyet haklarını koruyacak tedbirler de alınmalıdır.

23. Devletler çocukları, özellikle dijital ortama katılım haklarıyla ilgili olarak, yazılı olmayan yöntemler ve sosyal ağlar ve diğer medyalar dahil olmak üzere, yaşlarına ve olgunluk düzeylerine uygun bir biçimde bilgilendirmelidirler. Devletler çocukları aynı zamanda, kullanabilecekleri imkanlar ve bu fırsatlardan yararlanmak için nereden destek alabilecekleri konusunda da bilgilendirmelidirler.

24. Devletler çocukların yerel, ulusal ve küresel kamu politikaları ve siyasi fikir tartışmalarına etkili bir biçimde katılabilmelerini sağlayacak ve çocukların demokratik vatandaşlık ve siyasi farkındalık kapasitelerini güçlendirmek üzere, onların dijital ortama katılımlarını ve toplanma ve örgütlenme hakkını kullanmalarını kolaylaştıracak *online* sivil ve sosyal platformların geliştirilmesini destekleyecek tedbirleri almalıdırlar. Devletler aynı zamanda, çocukların dijital ortama katılımını anlamlı bir biçimde sağlarken, bunun çocukların bu ortama katılımıyla ilgili mevcut iyi uygulamalar ve mevcut değerlendirme vasıtaları temel alarak gerçekleştirilmesini temin etmelidir.

25. Devletler dijital ortamda barışçı bir biçimde toplanma ve örgütlenme haklarını kullanan çocukları, ister doğrudan doğruya devlet makamlarınca gerçekleştirilsin, ister özel sektör kurumlarıyla işbirliği içinde yapılsın, dinleme ve izlemeye karşı korumaya yönelik tedbirler almalıdırlar. Bu tedbirlerin çocukların haklarını kullanmalarına müdahale ettiği hallerde, söz konusu tedbirler uluslar arası ve Avrupa insan hakları sözleşmeleri ve standartlarına uygun bir biçimde, suiistimale karşı oluşturulan şartlara ve güvencelere tabi olacaktır. Bunlar özellikle de erişilebilir, net, anlaşılır ve öngörülebilir bir yasayla düzenlenmeli, meşru bir amaca hizmet etmeli, demokratik bir toplumda gerekli tedbirler olmalı, hizmet ettiği meşru amaçla orantılı olmalı ve etkili hukuk yollarına gidilmesine izin vermelidir.

3.4. Özel yaşam ve veri koruma

26. Çocuklar dijital ortamda özel yaşam ve aile yaşamı hakkına sahiptirler. Buna kişisel verilerinin korunması ve iletişimlerinin ve özel yazışmalarının mahremiyetine saygı gösterilmesi de dahildir.

27. Devletler çocuğun özel yaşam ve veri koruma hakkına saygı göstermeli, bunu korumalı ve bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlamalıdırlar. Devletler özellikle kişisel verileri işleme tabi tutanlar dahil olmak üzere, aynı zamanda çocuğun akranlarının, ebeveyninin veya bakımından sorumlu olanların ve eğitimcilerin de, çocuğun özel yaşamının ve verilerinin korunmasının bilincinde olmalarını ve bunlara saygı göstermelerini sağlamalıdırlar.

28. Devletler ve diğer paydaşlar, yaşlarını ve olgunluk durumlarını dikkate alarak, yerine göre ebeveynlerinin, bakımlarından sorumlu olanların, yasal vasilerinin veya çocuktan yasal olarak sorumlu diğer şahısların yönlendirmesi ve rehberliği altında, çocuğun gelişmekte olan zihinsel kapasitesiyle uyumlu olarak, çocukların özel yaşam ve veri koruma haklarını nasıl kullanacakları konusunda bilinçlendirilmelerini sağlamalıdırlar.

29. Devletler kişisel verilerin çocukların yararına işleme tabi tutulabileceği tespitini yaparak, çocukların kişisel verilerinin adilce, yasalara uygun olarak, doğru ve emniyetli bir biçimde, spesifik amaçlar için ve çocukların ve/veya ebeveynlerinin, bakımlarından sorumlu olanların veya yasal temsilcilerinin özgür, açık, bilgilendirilmiş ve tereddütsüz onayı ile veya yasaların belirlediği başka bir meşru temele göre işleme tabi tutulmasını sağlayacak tedbirleri almalıdırlar. Veriyi asgari düzeyde tutma ilkesine uyulmalıdır, yani, kişisel veri işleme yeterli, anlamlı olmalı ve verinin işleme tabi tutulma amaçlarına oranla aşırı olmamalıdır.

30. Devletler çocukların kişisel bilgilerinin işlenmesine kaç yaşındayken onay verebilecek yetenekte olduklarını belirlemeye yönelik tedbirler alırken, çocukların hakları, görüşleri, yüksek menfaatleri ve gelişmekte olan zihinsel kapasiteleri dikkate alınmalıdır. Bu süreç, çocuğun veri toplama uygulamalarını fiilen anlaması ve teknolojiye gelişmeler dikkate alınarak denetlenmeli ve değerlendirilmelidir. Çocuklar bu yaşın altındayken ve ebeveynin rehberliği gerekli olduğunda, devletler söz konusu onayın çocuğun ebeveyni veya yasal temsilcisi tarafından verildiğinin doğrulanmasına yönelik makul gayretlerin gösterilmesini gerekli kılmalıdır.
31. Devletler, uygulanması düşünülen veri işleme sürecinin çocuk hakları üzerindeki muhtemel etkilerinin değerlendirilmesini sağlamalı ve veri işleme süreci tasarlanırken, bu sürecin söz konusu haklarla çelişkili olma riskinin önlenmesini veya en aza indirgenmesini temin etmelidirler.
32. Devletler, genetik veriler, çocuğu özel olarak tanıyan biyometrik veriler, mahkumiyetle ilgili kişisel veriler ve ırk veya etnik kökeni, siyasi görüşleri, dini veya diğer inançları, zihinsel veya fiziksel sağlığı, cinsel yaşamı ortaya koyan ve hassas veriler olarak nitelenen özel veri kategorilerinin işleme tabi tutulmasına, her durumda bunlarla ilgili uygun güvencelerin yasalarda yer alması halinde izin verilmesini temin etmelidirler.
33. Devletler dijital ortamda mahremiyetle ilgili araçlarla, ayarlarla ve hukuk yollarıyla ilgili, kolayca erişilebilir, anlamlı, çocuk dostu ve çocuğun yaşına uygun bilgilerin çocuklara verilmesini sağlamalıdır. Bir veri kontrol uzmanı çocukları ve/veya ebeveynlerini veya bakımlarından sorumlu olanları ya da çocukların yasal temsilcilerini, kişisel verilerinin nasıl işlendiği konusunda bilgilendirmelidir. Bu bilgiler arasında örneğin verinin nasıl toplandığı, saklandığı, kullanıldığı ve açıklandığına ilişkin bilgiler, verilerine erişim, verilerini düzeltme veya silme veya işlenmesine itiraz etme hakkı ve bu hakların nasıl kullanılacağı yer almalıdır.
34. Devletler, çocukların ve/veya ebeveynlerinin, bakımlarından sorumlu olanların veya yasal temsilcilerinin, özellikle de kişisel verilerin işlenmesinin yasalara aykırı olması durumunda veya kişilerin onurunu, emniyetini veya özel yaşamını tehlikeye attığında, kişisel verilerinin işleme tabi tutulmasına verdikleri onayı geri çekme, kişisel verilerine erişme, bu verileri düzeltme veya silme hakkına sahip olmalarını temin etmelidirler.
35. Çocukların kişisel verilerinin işlenmesiyle ilgili olarak devletler, çocuğun yüksek menfaatlerini dikkate alarak, dijital ortamda, varsayılan mahremiyet ayarlarını veya sistemin tasarımında yer alan mahremiyet özelliğini uygulamalı veya ilgili paydaşların bunu uygulamasını gerekli kılmalıdır. Söz konusu tedbirler vasıtasıyla, cihazlara ve sunulan hizmetlere, özel yaşam hakkı ve veri koruma haklarıyla ilgili güçlü güvenceler dahil edilmelidir.
36. Oyuncaklara ve giysilere yerleştirilmiş internet bağlantılı ya da akıllı cihazlarla ilgili olarak devletler, bu ürünlerin doğrudan doğruya ve esas olarak çocuklara yönelik olduğu veya bunların çocuklarla fiziksel yakınlık dahilinde veya bu yakınlıktan yararlanılarak düzenli bir biçimde kullanıldığı durumlarda da veri koruma ilkelerine, kurallarına ve haklarına uyulması için özel dikkat sarf etmelidirler.
37. Özellikle de çocukla ilgili kararlar almaya veya çocuğun kişisel tercihlerini, davranışlarını ve tavırlarını analiz veya tahmin etme amacıyla, çocuğun belli bir veri "profiline" oturtulmasını içeren, kişisel verilerin otomatik olarak işleme tabi tutulmasına yönelik herhangi bir yöntem olan çocukların profillenmesi yasalarla yasaklanmalıdır. Devletler istisnai durumlarda, çocuğun yüksek menfaatleri veya önceliği olan bir kamu yararı söz konusu olduğunda, yasada bununla ilgili uygun güvencelerin yer alması koşuluyla, bu kısıtlamayı kaldırabilirler.
38. Çocuklar dijital ortamda özel yaşamlarına keyfi veya yasalara aykırı biçimde müdahaleye maruz bırakılmayacaklardır. Çocuğun özel yaşam hakkını kısıtlayabilecek tedbirler yasaya uygun olarak yapılmalı, meşru bir amaca hizmet etmeli, demokratik bir toplumda gerekli tedbirler olmalı, hizmet ettiği meşru amaçla orantılı olmalıdır. Özellikle de gözetleme ve dinleme tedbirleri bu koşullara uymalı ve etkili, bağımsız ve tarafsız denetime tabi olmalıdır.
39. Devletler yasalarda ve uygulamada, ad açıklamama, takma ad kullanma ve çocuklar için şifreleme teknolojilerinin kullanılmasını yasaklamamalıdır.

3.5. Eğitim hakkı

40. Devletler çocukların eğitim hakkının gerçekleştirilmesi için dijital ortamın bahsettiği fırsatlara aktif bir biçimde yatırım yapmalı ve bunları desteklemelidirler. Eğitimin amacı çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin ve zihinsel ve fiziksel kabiliyetlerinin en yüksek potansiyellerine kadar geliştirilmesi ve çocuğun özgür bir toplumda sorumluk sahibi bir yaşam için hazırlanmasıdır. Bu gaye desteklenirken, dijital ortamdaki bilgilerin ve kaynakların bütün çocukların kullanımına, kapsayıcı bir biçimde sunulması ve bu yapılırken çocuğun gelişmekte olan zihinsel kapasitesinin ve kırılgan konumdaki çocuklarının özel durumlarının dikkate alınması önemlidir.

Dijital okur-yazarlık

41. Çocukların dijital ortamla akıllıca etkileşime girme yeteneğine ve bu ortamın getirdiği risklerle baş edebilme direncine sahip olmalarını sağlamak üzere, devletler medya ve bilgilendirme okur-yazarlığı dahil olmak üzere, dijital okur-yazarlığı yaygınlaştırmalıdır. Dijital okur-yazarlık eğitimi, çocuğun gelişmekte olan zihinsel kapasitesi dikkate alınarak, çok erken yaşlardan itibaren temel eğitim müfredatına dahil edilmelidir.

42. Çocuğun çok geniş bir yelpazeyi kapsayan hakları desteklenirken, dijital okur-yazarlık eğitimi çok çeşitli *online* araç ve kaynakların kullanılmasına ilişkin teknik veya işlevsel yetkinliklerin yanı sıra, içerik yaratma ve dijital ortamın ve dijital ortamın fırsat ve risklerinin eleştirel bir biçimde anlaşılmasını da içermelidir.

43. Dijital okur-yazarlık özellikle çocuklar için ve çocuklarla birlikte faaliyet gösteren okullar ve kuruluşlar gibi, çocukların interneti kullandığı ortamlarda etkili bir biçimde yaygınlaştırılmalıdır. Devletler, çocuklar ve aileleri için daha emniyetli ve sürdürülebilir bir dijital ortam yaratmanın çok önemli bir vasıtası olan, ebeveynlere ulaşmaya yönelik yerleşik mekanizmaları kullanarak, ebeveynin ve çocuğun bakımından sorumlu olanların dijital okur-yazarlığını yaygınlaştırmalı ve desteklemelidir.

44. Evden öğrenme dahil olmak üzere, örgün ve okul dışı dijital eğitim ağlarını birbirine bağlayan eğitim politikalarının potansiyel avantajları olduğu gerçeğini tespit eden devletler, bunun evlerinde bu kaynaklar bulunmayan veya koruyucu ebeveyn evlerinde yaşayan çocukları dezavantajlı duruma getirmemesini temin etmelidirler.

45. Devletler ve ilgili diğer paydaşlar, dijital teknolojiye sosyo-coğrafi veya sosyo-ekonomik nedenlerle, bazen de ikamet yeri nedeniyle hemen hemen hiç erişimi olmayan çocukların ve aynı zamanda, özellikle de engelli çocuklar bağlamında, bu teknolojiye erişimi olan, ancak dijital teknolojiyi kullanmayan ve kırılgan konumda olmaları nedeniyle dijital teknolojiyi kullanma becerileri olmayan ya da az kullanabilen çocukların dijital okur-yazarlığını desteklemek ve yaygınlaştırmak üzere, eğitim sistemi ve kültürel sistem kanalıyla gayret göstermelidirler.

46. Devletler aynı zamanda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kızlar tarafından kullanımını artırmak ve bütün çocuklar için fırsat eşitliği yaratmak ve olumlu sonuçlar alınmasını yaygınlaştırmak için gayret göstermelidirler.

Eğitim programları ve kaynakları

47. Devletler, çocukların dijital ortamdaki faaliyetlerinde yararlanacakları ve örgün, okul dışı ve yaygın eğitimlerini destekleyebilecekleri, yeterli yüksek kaliteli eğitsel kaynakların, fiziki araçların ve altyapının mevcudiyetini temin etmelidirler. Bunlar diğer paydaşlarla işbirliği yapılarak geliştirilip dağıtılabılır. Bunların sağlanması, mevcut iyi uygulamalara göre değerlendirilmeli ve dijital ortamla ilgili yüksek standartların idamesi için devletler ve diğer paydaşlar tarafından gerekli tedbirler alınmalıdır.

48. Devletler, çocukların da katılımıyla, çocuklar, ebeveynleri veya bakımlarından sorumlu olanlar ve çocuklarla birlikte çalışan eğitimciler ve gönüllüler için eğitim ve farkındalık artırma girişimlerini ve programlarını geliştirip güçlendirmelidirler. Bu programlar dijital ortamda hak ihlallerini önleyici tedbirlerle ilgili bilgileri, bu ortamla ilgili hak ve sorumlulukları, ihlallerin tespiti ve bildirilmesini, hukuk yollarını ve telafi yöntemlerini içermelidir. Bu programlarla özellikle de çocuklara, yaşlarına ve gelişmekte olan zihinsel kapasitelerine uygun bir biçimde, onay vermenin, kendilerinin ve başkalarının diğer temel hak ve özgürlüklerine saygı göstermenin, gerektiğinde telafi yöntemlerini araştırmanın ne anlama geldiği ve dijital ortamda haklarının kullanılması ve gerçekleştirilmesi için mevcut araçların nasıl kullanılacağı öğretilmelidir. Bu programlar aynı zamanda çocukların potansiyel olarak zararlı içerikleri (şiddet ve kendine zarar verme, yetişkin pornografisi) ve davranışları (örneğin çocuklarla cinsel amaçlarla iletişime girme veya "kandırma", zorbalık ve taciz, kişisel verilerin yasalara aykırı olarak işlenmesi, fikri mülkiyet haklarının ihlali gibi) ve

çocuklarla ilgili veya çocuklar arasında paylaşılan bilgilerin, başkaları tarafından değişik ortamlarda başka yerlere dağıtılmasının yaratacağı potansiyel sonuçları anlayıp bunlarla baş edebilmelerini de sağlamalıdır.

49. Örgün eğitim ve okul dışı eğitim ve kültür kurumları (arşivler, kütüphaneler, müzeler, çocuk veya gençlerin liderlik yaptığı kuruluşlar ve diğer öğrenme kurumları dahil olmak üzere) dijital ortamla ilgili öğrenme fırsatlarının optimum düzeye getirilmesi için, çeşitli dijital ve interaktif öğrenme kaynaklarını geliştirip sağlamaya ve kurumsal sınırları aşarak, aralarında işbirliği yapmaya teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

3.6. Korunma ve emniyette olma hakkı

50. Yeni teknolojilerin gelişmesi dikkate alındığında, çocukların dijital ortamda her türlü şiddet, istismar ve suiistimale karşı korunma hakkı vardır. Alınacak herhangi bir koruyucu tedbir, çocuğun yüksek menfaatlerini ve gelişmekte olan zihinsel kapasitesini dikkate almalı ve diğer haklarının gereksiz bir biçimde kısıtlanmasına neden olmamalıdır.

51. Çocukların sağlıklı gelişimi ve esenliği açısından, dijital ortamla bağlantılı olarak ortaya çıkabilecek ve aşağıda sıralanan zarar görme risklerini içeren ancak bunlarla sınırlı kalmayan, kaygı verici bir dizi konu mevcuttur:

- cinsel istismar ve cinsel taciz, cinsel amaçlarla iletişime geçmek (kandırmak), çocukların internet üzerinden *online* olarak suç işlemek üzere, aşırı siyasi veya dini hareketlere katılmak üzere veya kaçakçılık (iletişim kurma riskleri) maksatlarıyla görevlendirilmesi;
- özellikle kadın ve çocukların aşağılayıcı ve önyargılı klişelerle tanımlanması ve abartılı bir cinsellikle birlikte anılmaları; özellikle intiharlarda, şiddetin ve kendine zarar verme eylemlerinin anlatılması ve yüceltilmesi; hakaret içeren veya ırkçı söylemler içeren ifadeler veya bu tür davranışlar için savunucu ifadeler kullanılması; yetişkinlerin izleyebileceği içeriklerin reklamının yapılması (içerik riskleri) ;
- zorbalık, takip ederek taciz ve diğer taciz yöntemleri, cinsel görüntülerin rıza olmaksızın yayınlanması, haraç isteme, nefret söylemi, bilgisayara sızma (*hacking*), kumar oynama, yasaya aykırı olarak veri indirme veya diğer tür fikri mülkiyet ihlalleri, ticari istismar (davranış riskleri);
- dijital ortamın aşırı kullanımı, uykusuz kalma ve fiziksel zarar (sağlık riskleri).

Yukarıdaki etmenlerin tümü çocuğun fiziksel, duygusal ve ruhsal sağlığını olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir.

Dijital ortamda risklerle baş etmeye yönelik tedbirler

52. Devletler yeni teknolojilerin ne kadar süratle ortaya çıkabileceğini hatırd tutarak, teknolojinin ortaya çıktığı anda henüz böyle risklerin varlığı veya kapsamıyla ilgili bilimsel ve teknik bilgilerin mevcut olmamasına rağmen, bu teknolojilerin çocuğun sağlığına zarar verme risklerini düzenli olarak değerlendirmek de dahil olmak üzere, önleyici tedbirler almalıdırlar.

53. Devletler çocuklara yönelik veya çocuklar tarafından kullanılan ürün ve hizmetlerde kılavuz ilkeler olarak, emniyetli tasarım, özel yaşamı koruyan tasarım ve varsayılan ayar olarak mahremiyet özelliğini uygulamaları için işletmelere teşvikler vermeli ve bunları desteklemelidir.

54. Devletlerin dijital ortamda çocuklara yönelik riskleri azaltmak için işletmelerin ebeveyn kontrolü özellikleri oluşturup bunları düzenli olarak güncellemelerini teşvik ettiği durumlarda, bu kontrollerin çocuğun gelişmekte olan zihinsel kapasitesi dikkate alınarak oluşturulup uygulandığını ve bunların ayrımcı tavırları daha da güçlendirmemesini, çocuğun özel yaşam hakkını ihlal etmemesini ve çocukları, yaş ve olgunluk durumlarına göre, bilgilenme hakkından mahrum etmemesini temin etmelidirler.

Koruma ve farkındalık artırıcı tedbirler

55. Dijital ortamın küçük yaşta çocukların kendilerine özgü fiziksel, ruhsal, sosyal ve uyarım ihtiyaçları açısından sağladığı yararın sınırlı olması nedeniyle, küçük yaşta çocukların dijital ortama gereğinden erken bir zamanda maruz bırakılmaya karşı korunmaları için özel tedbirler ve politikalar geliştirilmelidir.

56. Devletler, kişisel verilerin asgari düzeyde kullanılması ilkesiyle tutarlı yöntemler kullanarak, çocukların dijital ortamdaki, belirli yaşlarda yasal kısıtlamaya tabi ürün, hizmet ve içeriklere karşı korunması için etkili yaş doğrulama sistemlerinin kullanımını gerekli kılmalıdır.

57. Devletler, yaşlarına uygun olmayan reklam ve pazarlama biçimlerine maruz kalma da dahil olmak üzere, çocukların ticari istismara karşı korunmasına yönelik tedbirler almalıdırlar. Bunun için işletmelerin çocuklara karşı adil olmayan ticari uygulamalar içine girmemeleri sağlanmalı, çocuklara yönelik dijital reklam ve pazarlama faaliyetleri, bu amaçla uygulandıkları çocuklar tarafından açıkça anlaşılabilir bir biçimde olmalı ve ilgili bütün paydaşların çocukların kişisel verilerini ticari amaçlarla kullanmalarını sınırlamaları zorunlu olmalıdır.

58. Devletler, çocukları zararlı içeriklere karşı korumaya ve çocukların yasa dışı *online* faaliyetlere katılmalarını önlemeye yönelik farkındalık artırıcı programların oluşturulması için, basın özgürlüğüne gereken saygıyı göstererek, medya ile eğitim kurumlarıyla ve ilgili diğer paydaşlarla işbirliği yapmaya teşvik edilir.

59. Devletler, dijital ortamda siber zorbalık, taciz, nefret ve şiddeti teşvik etmeyle ilgili sorunları ele alan politikaları oluşturmaları ve uygulamaları için, işletmeleri ve ilgili diğer paydaşları teşvik edecek tedbirler almalıdır. Bu politikalar arasında, kabul edilemez türden davranışlarla ilgili net ve açık bilgiler, raporlama mekanizmaları ve bu tür eylemlere karşı çocuklara anlamlı destek sağlanması yer almalıdır.

60. Devletler hem risklerin önlenmesi hem de hukuk yollarıyla ilgili olarak dijital ortamda risklerle baş etme konusunda iyi uygulamaları paylaşmalıdırlar. Devletler danışmanlık, bildirim ve şikayet mekanizmalarıyla ilgili kamuda farkındalık artırma tedbirleri almalıdır.

Çocuğun cinsel suiistimaline yönelik malzemelerle ilgili tedbirler

61. Çocuğun cinsel suiistimaline yönelik malzemeler konusunda yapılacak suç önleme faaliyetlerinde mağdur üzerinde odaklanılmalı, bu tür malzemelere konu olan çocuğun tespiti, yerinin bulunması, korunması ve çocuğa rehabilitasyon hizmetlerinin sağlanmasına öncelik verilmelidir.

62. Devletler sürekli olarak çocuğun cinsel suiistimaline yönelik malzemelerin yargı denetimi bölgelerinde bilgisayar ortamında barındırılıp barındırılmadığını ve nasıl barındırıldığını izlemeli ve cinsel istismara veya suiistimale maruz bırakılmış çocukları tespit edip yerlerini belirlemeye ve suçluları tutuklamaya yönelik girişimleri hızlandırma maksadıyla, kolluk kuvvetlerinin "hash"² veri tabanları oluşturmalarını zorunlu kılmalıdırlar.

63. Devletler, çocuklara karşı suç işleyenlerin tespit edilmesine yardımcı olunması ve ceza kovuşturması için gerekli kanıtların toplanabilmesi için, yerine göre, uygun teknik destek ve teçhizat da dahil olmak üzere, işletmelerin kolluk kuvvetlerine yardımcı olmalarını sağlamak üzere işletmelerle iletişime geçmelidir.

64. Devletler, mevcut teknolojilerin bilincinde olarak ve internet ara hizmet sağlayıcılarının yükümlülük ilkeleri ve genel izleme yükümlülüklerinden muafiyetleri saklı kalmak üzere, işletmelerin, internet ağlarının veya *online* hizmetlerinin, örneğin çocuğun cinsel suiistimaliyle ilgili malzemelerin veya diğer *online* çocuk istismarı türlerinin üretimi, dağıtımı, bunlara erişimin sağlanması, reklamının yapılması veya saklanması gibi, çocuklara zarar verebilecek, suç içeren veya diğer yasalara aykırı yollarla kötüye kullanılmamasını temin edecek makul, orantılı ve etkili tedbirler almalarını zorunlu kılmalıdırlar.

65. Devletler, dijital ağlarının çocuk cinsel suiistimali görüntülerinin saklanması veya dağıtımı için kötüye kullanılmadığından emin olmak üzere ilgili işletmelerin "hash" listeleri uygulamalarını zorunlu kılmalıdır.

66. Devletler işletmelerin ve ilgili diğer paydaşların yerel sunucularında tespit edilen, çocuğun cinsel istismarına ve suiistimaline ilişkin malzemeyle ilgili mevcut üst verileri (meta data) emniyete almalarını, bunları kolluk kuvvetlerine sağlamalarını, bu malzemeleri sunucularından kaldırmalarını ve kaldırıncaya kadar, sunucularında denetimleri dışında tespit edilen bu malzemelere erişimi yasaklamalarını zorunlu kılmalıdır.

² "Hash"ler çocuğun cinsel suiistimaline yönelik malzemeleri temsil eden dosyalar da dahil olmak üzere, dijital dosyalara tahsis edilen çok özel dijital parmak izleridir. "Hash"ler çok büyük miktarlarda verinin süratle analizini mümkün kılarak, çocuk suiistimaliyle ilgili potansiyel görüntülerin tek tek incelenmesi ihtiyacını ortadan kaldırır. "Hash"ler görüntünün bizzat kendisini temsil etmez ve bunlar kullanılarak, ters mühendislik yöntemiyle çocuk suiistimaliyle ilgili görüntüler oluşturulamaz.

3.7. Hukuk yolları

67. Üye devletler, çocukların insan hakları ve temel hak ve özgürlükleri dijital ortamda ihlal edildiğinde, çocuğun etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkının gerçekleştirilmesi için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AKAS No.5) 6 ve 13. Maddelerindeki ve diğer uluslar arası ve Avrupa insan hakları yasal enstrümanlarındaki yükümlülüklerinin etkili bir biçimde yerine getirilmesini temin etmelidirler. Bu, çocukların ve ebeveyninin veya çocuğun yasal temsilcilerinin şikayet başvurusunda bulunabileceği ve hukuki telafi imkanları arayabileceği mevcut, bilinen, erişilebilir, makul maliyetli ve çocuk dostu yöntemlerin sağlanmasını içerir. Söz konusu ihlale bağlı olmak üzere, etkili hukuk yolları arasında, soruşturma, açıklama, cevap, düzeltme, hukuk kovuşturması, yasaya aykırı içeriğin derhal kaldırılması, özür dileme, hakların iadesi, tekrar bağlanma ve tazminat yer alabilir.

68. Çocuklar, yaşlarına ve olgunluk düzeylerine uygun bir biçimde, toplumsal cinsiyet ve kültürel hassasiyetleri dikkate alan, anlayabilecekleri bir dilde, iç hukukta mevcut hukuk yolları hakkında bilgilendirilmelidirler. Yürürlükteki mekanizmalar ve süreçler, söz konusu hukuk yollarına erişimin süratle ve çocuk dostu bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamalı ve çocukların hak ihlalleri uygun bir biçimde telafi edilmelidir.

69. Devletler, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin çocuk dostu adalet Kılavuzunda (2010) yer alan ilkelere uygun bir biçimde, her durumda, adalete erişimin veya idari hukuk yollarının yargı denetimine tabi olmasının ve diğer usullerin mevcut olmasını sağlamalıdır.

70. Devletler aynı zamanda, yerine göre, çocuklara ve/veya ebeveynlerine veya yasal temsilcilerine, çocuklar için ombudsmanlık yoluyla veya diğer ulusal insan hakları kurumları ve veri-koruma yetkilileri kanalıyla, yargı mekanizmalarının dışında mekanizmalar da sağlamalıdır. Bu mekanizmaların çocuğun haklarının ihlali veya suiistimaline ilişkin durumlarla baş etme amacıyla mevcudiyetleri, yeterlilikleri ve etkililikleri düzenli bir şekilde gözden geçirilmelidir.

71. Başlıca sorumlu merci olarak devletler, çocukları, işletmelerin dijital ortamda insan hakları suiistimallerine karşı korumaya yönelik uygun tedbirleri almalı ve aşağıdakiler dahil olmak üzere çocukların etkili bir hukuk yoluna erişimini sağlamalıdır.

- a. BM İşletmeler ve İnsan Hakları Kılavuz İlkelerinde yer alan etkililik kıstaslarına uygun olarak, ancak söz konusu mekanizmaların çocuğun devlete dayalı yargı sisteminde veya yargı dışında yer alan mekanizmalara erişimini engellemesini önleyerek, işletmeleri kendi telafi ve şikayet bildirim mekanizmalarını oluşturmaya teşvik edecek politika ve tedbirleri uygulamak;
- b. İşletmeleri, telafi ve şikayet mekanizmalarını kullanarak şikayetlerin nasıl yapılacağı ve telafi için nasıl başvurulacağı konusunda erişilebilir, yaşa uygun ve çocuğun kendi dilinde bilgi sağlamaya teşvik etmek;
- c. İşletmelerin, kendi dijital platformlarında veya verdikleri hizmetler kapsamında, her hangi bir kimsenin ve özellikle de çocukların, kaygılandıkları bir materyal veya faaliyeti rapor edebilecekleri, kolayca erişilebilir yöntemler sağlamalarını ve yapılan bildirimleri etkili bir biçimde ve makul zaman süreleri içerisinde işleme tabi tutmalarını zorunlu kılmak.

4. Ulusal çerçeveler

4.1. Yasal çerçeve

72. Dijital ortama ilişkin yasalar ve politikalar henüz kaleme alınma safhasındayken, bu yasa ve politikaların uygulanmasının çocukların insan haklarını ve temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarına yapabileceği etkiyle ilgili olarak değerlendirilmelidir. Devletler, çocukların dijital ortamda haklarını tam olarak kullanabilmeleri için yasal çerçeveleri düzenli aralıklarla gözden geçirmeli ve gerektiğinde güncellemelidir.

73. Kapsamlı bir yasal çerçevede, dijital ortamla ilgili önleyici ve koruyucu tedbirler; ebeveyn ve çocuğun bakımından sorumlu şahıslar için destek tedbirleri yer almalı; her türlü şiddet, istismar ve suiistimal yasaklanmalı; etkili hukuk yolları, kurtarma ve yeniden topluma bütünleştirme hizmetleri yer almalı; çocuklar ve toplumsal cinsiyet konularında hassas danışmanlık, bildirim ve şikayet mekanizmaları oluşturulmalı; danışma ve katılımı ilgili çocuk dostu mekanizmalar bulunmalı ve cezasızlıkla mücadele için hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturulmalıdır.

74. Devletler, yasal çerçevelerinin, dijital ortamda işlenebilecek tüm yasalara aykırı eylemleri içermesini sağlamalıdır. Söz konusu yasal çerçeve mümkünse yeni teknolojilerin ortaya çıkacağını hesaba katacak şekilde, teknolojik açıdan yansız bir biçimde şekilde formüle edilmelidir. Bu yasal çerçevelerde suçların

tanımları, gerçek ve tüzel kişilerle ilgili cezai, hukuksal veya idari yükümlülükler ve yaptırımlar ve çocuklar için sağlanacak hizmetler yer almalıdır. Ceza yasasının reformunda ve yasal çerçevelerin ve hizmetlerin daha geniş çapta reformunda referans olarak alınabilecek olan ve etkili bir yasama çerçevesinin geliştirilmesine katkı sağlayabilecek olan Çocukların Cinsel Suiistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (AKAS No. 201), Siber Suç Sözleşmesi (AAS No.185) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocukların satılması, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisine (2000) ve bir iletişim prosedürüne (2011) dair İhtiyari Protokolleri gerektiği gibi dikkate alınmalıdır.

75. Akranlar arasında şiddet veya suiistimal ihlallerinin meydana gelmesi halinde, devletler bir yandan çocukların suçlu olarak sayılmalarını önlerken, mümkün olduğunca, uygun ve yeterli önleyici ve düzeltici yaklaşımları benimsemelidirler.

76. Devletler çocukların kişisel verilerinin işlenmesinde geçerli yasal çerçeveleri oluşturmalı ve bu çerçevelerin genel anlamda etkililiğini düzenli olarak değerlendirmelidirler. Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Kişilerin Korunması Sözleşmesi (AAS No. 108) gibi, veri koruma prensiplerine atıfta bulunan ilgili uluslar arası ve Avrupa yasal enstrümanları da gereken biçimde dikkate alınmalıdır.

77. Mevcut yasal çerçevelerde, çocukların ve/veya ebeveynlerinin veya bakımlarından sorumlu olanların, çocukların kişisel verilerinin yasalara aykırı olarak işlenmesiyle ilgili şikayet başvurularını ele almaya yetkili ve söz konusu veriler iç hukuk kurallarına aykırı olarak işleme tabi tutulduğunda veya çocuklar verilerinin işlenmesine verdikleri onayı geri çektiklerinde, düzeltici işlem yapılmasını veya verilerinin silinmesini talep etmelerini sağlayacak etkili mekanizmalar oluşturmaya yetkili bağımsız veri koruma makamları yer almalıdır. Talep edildiğinde, ilgili kamu ve özel paydaşlar bu içerikleri bedel talep etmeden süratle kaldırmaya veya silmeye mecbur kılınmalıdır.

78. Devletler, işletmelerin ve diğer paydaşların, tüm operasyonları esnasında çocuğun dijital ortamdaki haklarına saygı gösterme sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olacak, açık ve öngörülebilir bir yasal ve düzenleyici ortam oluşturmalarıdır.

79. Devletler, çocukların veya yasal temsilcilerinin haklarının ihlali ve yapılan suiistimale ilgili olarak sorumlulardan tazminat talebinde bulunabilmelerini temin etmelidirler. Yerine göre, çocuk mağdurların tazmin edilmesi için fonlar oluşturulması veya tedavi edici veya diğer tür destek sağlamak üzere tedbirler alınması veya programlar oluşturulması göz önüne alınmalıdır.

Ülke kodu üst seviye alan kütüğü için özel gereklilikler

80. Devletler bir kuruma ülke kodu üst seviye alan kütüğü tahsis etmek üzere bir sözleşme veya lisans verirken, çocuğun yüksek menfaatlerine gereken önemin gösterilmesi için açık ve net koşulları söz konusu sözleşme ve lisansa dahil etmelidirler. Söz konusu koşullar, örneğin kütük yönetiminin, sorumluluk alanındaki her hangi bir alanda, çocuğun cinsel istismarına yönelik materyalin bulunabileceğinin reklamını yapan veya ima eden her hangi bir alan adının tescil edilmesini açık ve net bir biçimde yasaklaması ve kütük yönetiminin bu politikanın kütük yöneticilerince ve kütüğe kaydolun alan adı sahiplerince de uygulanmasını sağlayacak mekanizmalar oluşturmasını kapsamalıdır. Aynı koşullar, genel mahiyetteki üst seviye alanların tescili için de geçerli olmalıdır.

81. Kütüğe kaydedilmiş bir alan adı sahibi, ülke kodu alanı dahilinde, çocuklara yönelik veya çocuklar tarafından kullanılan çok sayıda web sitesi oluşturmayı veya yenilemeyi önerdiğinde, devletler, alan kütüğü yönetiminin veya ilgili diğer yetkili kurumun, söz konusu alan sahibinin uygun çocuk koruma politikalarını oluşturmasını zorunlu kılmasını temin etmelidirler. Buna, örneğin, gerek alan adı sahibi kuruluşun, gerekse alan adı sahibinin, söz konusu hizmeti sunmakla veya hizmetin ürettiği herhangi bir veriyi yönetmekle bağlantılı her hangi bir görevlisinin, cinsel istismar veya cinsel suiistimal eylemleri veya ilgili diğer suçlar nedeniyle hüküm giymemiş olmasını şart koşturmak da dahil olabilir.

4.2. Politikalar ve kurumsal çerçeveler

Genel strateji ve politikaların tutarlılığı

82. Çocuğun dijital ortamdaki tüm haklar yelpazesinde daha iyi bir koordinasyon ve politikalarda tutarlılık sağlamak üzere, devletler kapsamlı bir ulusal stratejik yaklaşım benimsemeli ve uygulanan politikaların ve tedbirlerin tutarlı ve birbirini takviye eden politikalar ve tedbirler olmasını sağlamalıdır. Bu bir strateji veya eylem planının benimsenmesini veya çocuğun dijital ortamdaki haklarına yönelik özel ilginin, mevcut eylem planlarına, stratejilere ve politikalara bir bütünlük içerisinde dahil edilmesini içerebilir.

83. Kapsamlı bir ulusal strateji yaklaşımında, söz konusu stratejide yer alan eylemleri uygulama sorumluluğunu haiz, gerçekçi ve takvime bağlı hedefleri olan, yeterli insan kaynaklarıyla ve mali kaynaklarla desteklenen, mevcut bilimsel bilgilere, devam etmekte olan ve yeterli kaynaklara sahip araştırmalara ve iyi uygulamalara dayalı yetkili kurumlar belirlenmelidir.

84. Devletler, ulusal stratejinin veya eylem planının tasarımına, kaleme alınmasına, uygulanmasına ve değerlendirmesine, çocuk ombudsmanları ve diğer bağımsız insan hakları kurumları, eğitim paydaşları, veri koruma yetkili makamları, işletmeler ve çocukların ve gençlerin liderlik yaptığı kuruluşlar dahil olmak üzere sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm paydaşları dahil etmelidir. Devletler özellikle de çocuklara danışılmasını ve geliştirmekte olan zihinsel kapasitelerine göre, bu süreçlere bilgilendirilmiş onaylarıyla katkı sağlamaları için yetkilendirilmelerini temin etmelidirler. Çocukların görüşlerine de gereken ağırlık verilmelidir. Çocuklar görüşlerinin nasıl dikkate alındığı ve bu görüşlerin karar verme sürecini nasıl etkilediği konusunda bilgilendirilmelidir. Çocukların sürece anlamlı bir biçimde katılımı için yeterli kaynaklar sağlanmalıdır.

85. Ulusal strateji veya eylem planında öngörülen ilerlemenin ve yapılan eylemlerin bütün kademelerde, tüm paydaşlar tarafından değerlendirilmesi için metodolojiler geliştirilmelidir. Değerlendirmeler, çocuğun dijital ortamdaki haklarına saygı gösterilmesi, bunların korunması ve gerçekleştirilmesinde uygun ve etkili politikaların ve tedbirlerin tespiti için düzenli olarak yapılmalıdır.

86. Devletler, benimsenen stratejilerle veya eylem planlarıyla ve bunların uygulamalarıyla ilgili bilgilerin geniş bir biçimde dağıtımının yapılması için gerekli tedbirleri almalıdır.

Sektörel politikalar

87. Devletler, çocuklarla ilgili mevcut fırsatları ve riskleri belirlemek, yeni eğilimleri tespit etmek ve çocukların dijital ortamdaki esenliğini sağlayacak politika ve kaynakların yönlendirilmesine rehberlik etmek üzere, izlenecek politikalara ve girişimlere, çocukların dijital ortamdaki deneyimleriyle ilgili kapsamlı ve güncel kanıtların yön vermesini sağlamalıdır.

88. Devletler çocuklara, ebeveyn ve çocuğun bakımından sorumlu olanlara dijital ortamda sunmak üzere, çocuklar için yararlı kaynaklar sağlayan eğitsel, kültürel ve diğer kurumları destekleyecek politikalar oluşturup uygulamalıdır.

89. Devletler düzenleyici kurumların çocuğun dijital ortamdaki haklarına ilişkin standartları ve kılavuz prensipleri oluşturup uygulama ve uygulatma sorumluluğunu güçlendirmelidirler.

90. Devletler yetki alanlarındaki işletmeler arasında, bunların çocuk haklarına ilişkin görevleri, sorumlulukları ve etkileri ve ilgili paydaşlarla işbirliği konularında farkındalık yaratmak ve destek sağlamaya yönelik, politikaların, operasyonel kılavuzların ve/veya davranış kurallarının hazırlanması dahil olmak üzere tedbirler almalıdır.

91. Devletler, çocukların korunmasına ilişkin ulusal çerçeve dahilinde, dijital ortamın çok açık bir biçimde ele alındığı ve çocuklar dahil bütün paydaşların katkıda bulunduğu, kapsamlı bir koruma ve emniyet politikası oluşturmalıdırlar. Söz konusu politikada, çocukların şiddete karşı korunmasıyla ilgili bütünlük ulusal stratejilere dair Avrupa Konseyi Politika Kılavuzu (2009) gibi mevcut standartlar ve rehberlik ilkeleri dikkate alınmalıdır.³

³ Bakanlar Komitesinin CM/Rec(2009)10 sayılı, çocukların şiddete karşı korunmasıyla ilgili bütünlük ulusal stratejilere dair Avrupa Konseyi Politika Kılavuzu (2009) , Ek 1.

92. Devletler, kendi yasal mevzuatlarına veya uluslar arası kabul gören kıstaslara uygun olarak, vatandaşlarının fiziki olarak kendi yetki alanlarının dışında yerleşik olan, çocuk cinsel suiistimaline ilişkin materyale erişimini engelleyecek stratejiler oluşturmalarıdır.

93. Devletler sektörel politikalarının uygulanmasına, özellikle koruma ve emniyet politikası çerçevesi ve konuyla ilgili farkındalık artırıcı tedbirler bağlamında, işletmeleri ve ilgili diğer paydaşları dahil etmelidirler.

Risklerin ve işletmelerin çocuk hakları üzerinde yaratacağı etkilerin ele alınması

94. Devletler, işletmelerin ve diğer paydaşların, dijital ortamda çocuk hakları üzerinde yaratacakları etkilerin belirlenmesi, önlenmesi ve azaltılması amacıyla ayrıntılı araştırma yapmalarını gerekli kılmalıdır.

95. Devletler işletmelerin dijital teknolojiler, ürünler, hizmetler ve politikalarla ilgili olarak düzenli aralıklarla çocuk hakları risk değerlendirmesi yapmalarını ve bu tür riskleri yönetme ve azaltma konusunda makul ve orantılı tedbirler aldıklarını ortaya koymalarını gerekli kılmalıdır.

96. Devletler, dijital ortamda fırsatları azami seviyeye yükseltmek ve risklerle baş edebilmek üzere, işletmeleri çocuğa yönelik sanayi politikalarını, standartlarını ve davranış kurallarını geliştirip uygulamaya ve düzenli olarak güncelleyip değerlendirmeye teşvik etmelidir.

97. Ebeveynin, çocuğun bakımından sorumlu olanların ve diğerlerinin, herhangi bir *online* internet hizmetinin ilan ettiği hizmet koşullarına ve kurallarına, söz konusu hizmetin çocukları için uygun olabileceği konusunda güvenilebileceği tespitinde bulunarak; aracı internet kuruluşlarının bu bağlamdaki sorumluluğu saklı kalmak üzere, mevcut teknolojilerin farkında olarak, devletler, işletmelerin sağlanacağı belirtilen hizmet koşullarının ve kurallarının uygulanmasını temin etmek üzere makul, orantılı ve etkili tedbirler almalarını gerekli kılmalıdır.

Kurumsal konular, mekanizmalar ve hizmetler

98. Devletler, insan hakları ve çocuk haklarını güvence altına almaktan sorumlu kurumların yetki ve sorumluluklarına, dijital ortamda çocuk haklarının ele alınmasının dahil edilmesini de sağlamalıdır. Söz konusu kurumlar bunu, örneğin dijital okur-yazarlık becerilerini, çocuklara sosyal, eğitsel ve kültürel yarar sağlamak üzere kaliteli dijital içerik ve hizmetleri ve istişare ve katılım maksatlarıyla çocuk dostu mekanizmaları yaygınlaştırarak yapmalıdır.

99. Devletler, çocukları dikkate alan hassas usuller uygulayarak, süreç boyunca çocuğun özel yaşam hakkını güvence altına alan ve yapılan işlemlerin denetlenmesi ve izlenmesini mümkün kılan, çocuklardan ve ebeveyninden veya yasal temsilcilerinden dijital ortamda insan hakları ihlalleri veya suiistimalleriyle ilgili şikayetleri kabul edip soruşturmadan ve gereğini yapmaktan sorumlu kurumların veya mekanizmaların sağlanmasını temin etmelidirler.

100. Yetkili kurumlar erişilebilir, emniyetli, gizliliği sağlanmış, çocuğun yaşına uygun, toplumsal cinsiyet açısından gerekli hassasiyetleri haiz danışmanlık, bildirim ve şikayet mekanizmaları oluşturmalarıdır. Bunlar, ulusal çocuk koruma sisteminin temel boyutları olarak, örneğin, kamu kurumları, acil telefon hatları, yardım hatları ve çocuk imdat telefon hatlarıncı yönetilen, sınırsız ve ücretsiz erişimli sohbet uygulamaları ve *online* platformlar kanalıyla sağlanabilir. Söz konusu mekanizmalar çocuk destek hizmetleriyle ve kolluk kuvvetleriyle uygun bağlantılara sahip olacak ve yerine göre harici paydaşlarla sıkı işbirliği içinde faaliyet göstereceklerdir. Buna çocukların dijital ortamda şiddet, istismar ve suiistimal vakalarını ilgili makamlara bildirebilecekleri, emniyetli, çocuk dostu, ücretsiz temas noktalarının sağlanması da dahil olmalıdır. Söz konusu mekanizmalar çocuğun veya ebeveyninin veya yasal temsilcilerinin gizlilik haklarına ve adlarının saklı tutulması haklarına saygı gösterilmesini güvence altına almalıdır.

101. Devletler telekomünikasyon şirketlerini, çocuk yardım hatlarına parasız telefon numaraları kullanılarak gelen çağrılardan ücret talep etmemeye teşvik etmelidirler.

102. Devletler, herhangi bir şahsın, şüpheli yasa dışı materyalin, özellikle de çocuk cinsel suiistimaliyle ilgili materyalin, internet ortamında mevcudiyetini adını vermeden bildirmesi için etkili bir mekanizmanın oluşturulmasını sağlamalıdır.

103. Devletler, çocuk koruma sisteminin bir parçası olarak, çocuğun fiziksel ve ruhsal bakımdan toparlanmasını ve yeniden sosyalleşmesini ve bir daha mağdur olmamasını sağlayacak hizmetler dahil olmak üzere, hakları ve mahremiyetleri ihlal edilen veya dijital ortamda şiddete, cinsel istismara veya suiistimale maruz kalan çocuklara yeterli ve toplumsal cinsiyet açısından gerekli hassasiyeti haiz hizmetleri ve bu hizmetlere erişimi temin etmelidirler.

104. Devletler dijital ortamda çocuklarla ilgili cinsel suçlardan hüküm giymiş şahıslar için uygun cinsel suçlular tedavi programlarının sağlanmasını ve dijital ortam dahil olmak üzere, çocuklarla ilgili bir cinsel suç işleme olasılığından kaygı duyan herhangi bir şahıs için ilgili hizmetlerin sağlanmasını temin etmelidirler.

Yatırım, kaynaklar ve eğitim

105. Devletler donanımına, yazılıma, internet bağlantısına, yeterli bant genişliğine ve öğrenmeyi desteklemek üzere okullarda öğretmen eğitimine yatırım yapmalıdırlar.

106. Devletler, dijital ortamda haklarını kullanmaları için gerekli olan becerileri ve dijital okur-yazarlığı edinmede öğrencileri destekleyebilmeleri için, başlangıç eğitiminin ve hizmet içi eğitimin eğitimciler için gerekli bilgilendirmeyi sağlanmasını ve eğitimcileri yetkilendirmesini temin etmelidirler.

107. Devletler, uygulanan politikalarla ve alınan tedbirlerle, okuldakiler de dahil olmak üzere, dijital medyadaki şiddete ve bu medyadaki suiistimallere karşı çocuklarla ilgili önleyici ve koruyucu tedbirleri alabilmeleri için eğitim kurumlarına gerekli kaynakların, eğitimin ve desteğin sağlanmasını temin etmelidirler. Söz konusu önleyici ve koruyucu tedbirler, bu gibi olayların tırmanmasının önlenilebileceği, bu tür eylemlere karışan ve bunlardan etkilenen çocuklara uygun desteğin sağlanacağı, telafi edici önlemlerin alınabileceği ve bu gibi eylemlere karşı direncin oluşturulabileceği bir biçimde alınmalıdır.

108. Devletler, sabıka kaydı olan şahısların işe alınma veya çocuklarla ilgili olarak güven duyulacak bir konuma getirilme riskini önleme ve azaltma maksadıyla, işe almada eleme süreçlerinin oluşturmasını ve dijital ortam da dahil olmak üzere, çocuklarla çalışacak personel veya gönüllüleri işe alan kurumlara rehberlik, bilgi ve destek sağlayacak yeterli düzenlemelerin yapılmasını mümkün kılacak tedbirler almalıdırlar.

109. Devletler çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan kolluk kuvvetleri personeline, yargı üyelerine ve profesyonel meslek sahiplerine yeterli kaynak ayırmalı ve başlangıç eğitimi ve sürekli eğitimi sağlamalıdır. Bu eğitim söz konusu personelin çocuğun dijital ortamdaki hakları, *online* internet ortamında karşı karşıya kaldığı riskler, *online* ortamlarda kendisine verilecek bir zarar, uygulanacak şiddet, suiistimal ve istismarın mağduru olduğuna dair işaretleri nasıl teşhis edebilecekleri ve buna mukabil ne gibi tedbirler almaları gerektiği konularında bilgi ve becerilerini artırmalıdır.

110. Devletler, çocukların ve gençlerin katılımı da dahil olmak üzere, dijital ortamda çocuk hakları konusunda araştırma yapılmasına ve bilgilerin geliştirilmesine yatırım yapmalıdırlar. Söz konusu araştırma, ilgili çıkar gruplarından bağımsız olarak yapılmalı ve çocukları dijital ortamda kırılgan konuma getiren veya dirençli olmalarını sağlayan yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum ve diğer etmenler arasındaki farkları ortaya koyacak ayrıntıda olmalıdır.

4.3. Ulusal düzeyde işbirliği ve koordinasyon

111. Devletler, ulusal, bölgesel ve yerel kolluk kuvvetleri ve diğer makamlar, eğitim ve sosyal hizmetler kurumları, bağımsız insan hakları kurumları, veri koruma makamları, çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan meslek mensupları, çocukların ve gençlerin liderliğindeki kuruluşlar dahil olmak üzere sivil toplum, işletmeler, sanayi dernekleri, araştırmacılar, aileler ve çocuklar dahil olmak üzere, ilgili tüm paydaşları, her birinin görev ve işlevlerine uyarlanmış bir biçimde bilgilendirecek ve sürece dahil edecek, koordineli ve çok paydaşlı, kapsamlı bir stratejik yaklaşım benimsemelidirler.

112. Devletler dijital ortamda çocuğun haklarını etkileyebilecek gelişmeleri değerlendirecek ve karar verme süreçlerinde çocukların da yer aldığı bir yetkili makam tayin etmeli veya bir koordinasyon mekanizması oluşturmalı ve ulusal politikalarının bu tür gelişmeleri yeterli bir biçimde yansıtmasını sağlamalıdırlar.

113. Devletler, her birinin ilgili görevlerini, sorumluluklarını, kapasitelerini ve kaynaklarını dikkate alarak, yetkili devlet makamları, bağımsız yetkililer, sivil toplum ve işletmeler arasında işbirliği çerçeveleri, usuller ve süreçler oluşturmalıdırlar.

114. Devletler, akranlar arasındaki şikayetler veya diğer *online* şiddet veya suiistimal vakaları karşısında dijital platformların veya iletişim servisi sağlayıcılarının derhal ve etkili tedbirler almalarını ve milli makamlarla işbirliği yapmalarını gerekli kılmalıdır.

115. Devletler, yasalarca veya bir yargı yetkilisi veya diğer bir yetkili kurumca belirlendiğinde, yasalara aykırı içeriklerin önlenmesi ve silinmesinde, internet hizmet sağlayıcıları ve sosyal iletişim ağı sağlayıcıları gibi işletmelerin aktif bir rol oynamalarını sağlamalıdır.

116. Devletler, dijital ortamın insan hakları boyutunun yaygınlaştırılmasında temel katalizörler olarak sivil toplum paydaşlarını, diğer paydaşların aldığı tedbirler de dahil olmak üzere, çocukların becerilerini, esenliğini ve ilgili bilgi okur-yazarlığını ve eğitim girişimlerini aktif bir biçimde izlemeye, değerlendirmeye ve yaygınlaştırmaya ve elde ettikleri bulgu ve sonuçları yayınlamaya teşvik etmelidirler.

117. Devletler, bütün profesyonel medya kurumlarını ve özellikle de kamu hizmeti gören medyayı, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne ilişkin uluslar arası ve Avrupa standartlarını gerektiği gibi dikkate alarak, çocuğun dijital ortamdaki hakları konusunda çocuklar, ebeveynleri veya çocuğun bakımından sorumlu olanlar için önemli bir bilgi ve referans kaynağı olma işlevlerine gereken önemi vermeye teşvik etmelidirler.

5. Uluslar arası işbirliği ve koordinasyon

118. Devletler çocuğun dijital ortamdaki haklarının desteklenmesi ve korunmasına ilişkin uluslar arası enstrümanları parlamentolarında kabul ederek uygulamaya teşvik edilir. Bu enstrümanlar arasında, diğerlerinin yanı sıra, aşağıdakiler yer almaktadır: Çocukların satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisiyle ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin (2000) ve bir iletişim usulünün (2011) İhtiyari Protokolleri, Avrupa Konseyinin Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Kişilerin Korunması Sözleşmesi (AAS No. 108), Siber suç Sözleşmesi (AAS No. 185) ve aynı sözleşmenin bilgisayar sistemleri üzerinden işlenmiş ırkçı veya yabancı düşmanlığı içeren mahiyetteki eylemlerin suç sayılmasına dair Ek Protokolü (AAS No.189), Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (Avrupa Konseyi Antlaşmalar Serisi [AKAS] No. 197), Çocukların Cinsel Suiistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini (AKAS No. 201).

119. Devletler, dijital ortamda çocuğun haklarına saygı göstermek, bunları korumak ve gerçekleştirmek maksadıyla ilgili uluslar arası ve bölgesel yasal enstrümanları ve düzenlemeleri uygulayarak, birbirleriyle mümkün olan en geniş anlamda işbirliği yapmalıdırlar. Bu bağlamda özellikle de aşağıdakiler yapılmalıdır:

- yardım sağlamaya yönelik yeterli bir yasal temele ve yerine göre, diğer devletlerle etkili işbirliğini mümkün kılacak sözleşmelere, düzenlemelere ve diğer mekanizmalara sahip olmalıdırlar;
- yetkili kurumlarının bilgi ve diğer tür yardım taleplerinin etkili bir biçimde iletilmesi ve gerçekleştirilmesine yönelik net ve açık kanalları veya mekanizmaları süratle, yapıcı ve etkili bir biçimde kullanmasını sağlamalıdırlar;
- taleplere öncelik verilmesi ve zamanında karşılanmasına yönelik açık ve etkili süreçlere sahip olmalıdırlar;
- yardımı ve işbirliğini yasaklamamak ve yardım sağlama veya işbirliği yapılmasına makul ölçülerin ötesinde veya gereksiz bir biçimde kısıtlayıcı koşullar getirmemelidirler.

120. Devletler, başarılı eğitsel ve farkındalık artırıcı araçların bir havuzda toplanması ve paylaşılması dahil olmak üzere, çocuğun dijital ortamdaki haklarına saygı gösterilmesi, bunların korunması ve gerçekleştirilmesine yönelik politikaların ve operasyonel tedbirlerin iyileştirilmesi için bölgesel ve uluslar arası kapasite artırıcı gayretleri desteklemelidirler.

121. Devletler çocuklar için neyin uygun olup olmadığını tanımlama maksadıyla, ülkeler ve paydaş grupları arasında içerik tasnifi ve bilgilendirici başlıkların standartlaştırılmasını yaygınlaştırmak üzere işbirliği yapmalıdırlar.

122. Devletler kolluk kuvvetleri birimlerinin çocuk cinsel suiistimaline ilişkin materyalle ilgili INTERPOL veri tabanı ile bağlantı kurmalarını sağlayacak tedbirleri hızlandırmalıdırlar.

123. Devletler, internetin yönetimiyle ilgili daha geniş kapsamlı bir rolleri olduğu tespitinde bulunarak, özellikle de çocuk cinsel suiistimali materyalinin veya çocuklara karşı işlenen diğer suçların açık bir biçimde reklamını yapan veya bunları yaygınlaştıran web sitesi adreslerinin teşhis edilip kaldırılması veya bunların tesciline izin verilmemesini temin ederek, çocuk haklarının güçlendirilmesini veya idame ettirilmesini sağlayacak politikaların etkili bir biçimde uygulanması için ısrarcı olmak üzere, İnternet Tahsisli İsimler ve Sayılar Kurumu (ICANN) ile aktif bir biçimde etkileşime girmelidir.

124. Üye devletler bu kılavuzun uygulanmasını kolaylaştırmak üzere, ilgili hükümetler arası kurumlar, ülke ötesi ağlar ve diğer uluslar arası kuruluşlar arasında işbirliğini güçlendirmelidirler.